

Hets mot folkgrupp, m.m.

Till konstitutionsutskottet

Inledning

Proposition 2000/02:59 Hets mot folkgrupp, m.m. har hänvisats till konstitutionsutskottet. Konstitutionsutskottet beslutade den 12 december 2001 att till justitieutskottet – under förutsättning av justitieutskottets medgivande – överlämna propositionens lagförslag 2.2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken såvitt avser förslaget om ändring i bestämmelsen i 17 kap. 10 § om övergrepp i rättssak. Konstitutionsutskottet beredde samtidigt bl.a. justitieutskottet tillfälle att avge yttrande över propositionens övriga delar jämte eventuella motioner i de delar som har samband med respektive utskotts beredningsområde.

Med anledning av propositionen har väckts fyra motioner, K26–29.

Justitieutskottet har tagit emot propositionens lagförslag 2.2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken såvitt avser förslaget om ändring i bestämmelsen i 17 kap. 10 § om övergrepp i rättssak och behandlar det parallellt med detta yttrande i betänkande 2001/02:JuU12 Övergrepp i rättsak, m.m.

I övrigt föranleder propositionen följande yttrande från justitieutskottet.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnas förslag dels om ändringar i tryckfrihetsförordningen, brottsbalken och lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor, dels om upphävande av lagen (1947:164) om förbud mot politiska uniformer.

Förslaget innebär att tillämpningsområdet för bestämmelserna om hets mot folkgrupp utvidgas så att också hets med anspelning på sexuell läggning omfattas. Därutöver föreslås att det införs en särskild straffskala för grova fall av hets mot folkgrupp, att straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken förtydligas så att det uttryckligen framgår att kränkningar på grund av sexuell läggning omfattas av bestämmelsen och att straffet för övergrepp i rättssak höjs genom att straffskalan anpassas till den som gäller för mened.

Förslaget såvitt avser lagen om brandfarliga och explosiva varor innebär att det införs en särskild straffskala för uppsåtliga grova brott mot tillståndsplikten avseende explosiva varor.

Lagändringarna föreslås såvitt avser hets mot folkgrupp träda i kraft den 1 januari 2003 och i övrigt den 1 juli 2002.

Utskottet

Yttrandets omfattning

Utskottet begränsar sitt yttrande till sådana frågor som ligger inom utskottets beredningsområde och som behandlas i propositionen, nämligen frågor som rör regleringen i brottsbalken av brottet hets mot folkgrupp och straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 7. Utskottet yttrar sig också, ur ett snävt straffrättsligt perspektiv, över förslaget rörande lagen (1947:164) om förbud mot politiska uniformer. I anslutning härtill kommer några av de motionsyrkanden som väckts med anledning av propositionen att behandlas, nämligen motionerna K27 yrkandena 2 och 3, K28 och K29 yrkandena 1 och 3. Övriga motionsyrkanden som väckts med anledning av propositionen föranleder inte något yttrande från utskottets sida. Härutöver behandlar utskottet fem motioner väckta under allmänna motionstiden år 2001 som avser frågor som tas upp i propositionen och som föreslås – under förutsättning av konstitutionsutskottets medgivande – bli överlämnade till konstitutionsutskottet. Dessa motioner är K284 yrkande 9, Ju421, L367 yrkande 9, L371 yrkandena 5 och 8 samt A388 yrkande 4. Regeringens förslag om ändring avseende brottet övergrepp i rättssak (17 kap. 10 § brottsbalken) behandlas i justitieutskottets betänkande 2001/02:JuU12 Övergrepp i rättssak, m.m.

Utskottets ställningstagande

Hets mot folkgrupp

Regeringen föreslår att brottet hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § brottsbalken utvidgas på flera sätt. Brottbeskrivningen utvidgas till att generellt omfatta straffbara anspelningar på sexuell läggning. Med sexuell läggning förstås därmed homo-, bi- eller heterosexuell läggning men inte sådana sexuella intressen, variationer, inriktningar eller beteenden som kan finnas hos såväl hetero- och homo- som bisexuella personer. Begreppet sexuell läggning omfattar således inte transsexualism eller transvetism (se prop. s. 40). Vidare föreslår regeringen en särskild straffskala för grova fall av hets mot folkgrupp med ett minimistraff på fängelse sex månader och ett maximistraff på fängelse fyra år.

I motionerna K28 och K29 (båda m) yrkas avslag på propositionens förslag såvitt avser hets mot folkgrupp. Motionärerna anser att det straffrättsliga skyddet bör utgå från individperspektivet i stället för grupperspektivet och

begär att frågan utreds. Som en följd härav yrkas avslag även till förslaget om förtydligande av straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken.

I fyra motioner K27 (fp), K284 (c), L371 (v, s, c, fp, mp) och A388 (kd) begär motionärerna att sexuell läggning och identitet skall omfattas av brottet hets mot folkgrupp. Motsvarande ändring föreslås i motionerna L367 (fp) och L371 även beträffande straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken.

Utskottet vill inledningsvis slå fast att kränkande tillmälen av den karaktär som faller under bestämmelsen om hets mot folkgrupp normalt är straffbar också när de riktas mot en individ och inte avser en folkgrupp, se t.ex. 5 kap. 5 § 3 och 4 brottsbalken. Enligt utskottets mening kan varken den ena eller den andra typen av straffbud avvaras.

Utskottet är alltså inte berett att avstyrka bifall till propositionen i denna del med hänvisning till de argument som förs fram i motionerna K28 och K29.

Utskottet vill här också särskilt påminna om straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken. Personkretsen som skyddas av denna bestämmelse motsvaras i första hand av den krets som också skyddas av bestämmelsen om hets mot folkgrupp. 29 kap. 2 § 7 brottsbalken tar emellertid inte bara sikte på kränkningar av grupper utan även av individer. Bestämmelsen sträcker sig dessutom längre än den om hets mot folkgrupp även på så sätt att den också avser kränkningar på grund av annan, med de särskilt uppräknade omständigheterna liknande, omständighet, varmed redan i dag avses exempelvis sexuell läggning.

När det gäller frågan om sexuell läggning och sexuell identitet som lyfts fram i motionerna K27, K284, L367, L371 och A388 vill utskottet framhålla att utskottet naturligtvis inte ifrågasätter att enskilda transpersoner ofta drabbas av hot, våld och andra kränkningar. Detta är naturligtvis inte acceptabelt.

Som regeringen anför i propositionen tar bestämmelsen om hets mot folkgrupp dock inte sikte på denna typ av övergrepp mot enskilda. Sådana gärningar är kriminaliserade enligt andra bestämmelser. Utskottet vill alltså understyrka att de personer som ingår i beteckningen transpersoner naturligtvis inte är mindre skyddsvärda än andra. Men även om det skulle förekomma hetspropaganda mot transpersoner som grupp saknas det i vart fall belägg för att detta skulle ha skett på ett sådant sätt att det nu skulle kunna motivera någon ytterligare begränsning av yttrandefriheten. Denna grupp bör därför inte för närvarande föras in i bestämmelsen om hets mot folkgrupp.

I detta sammanhang bör nämnas att regeringen den 31 januari 2002 beslutade att tillkalla en parlamentarisk kommitté med uppdrag att överväga en gemensam lagstiftning mot diskriminering som omfattar alla eller flertalet diskrimineringsgrunder och samhällsområden (dir. 2002:11). I kommitténs uppdrag ingår bl.a. att överväga om ett skydd mot diskriminering av alla s.k. transpersoner bör införas. Vad särskilt gäller denna del av uppdraget anges i direktiven att kommittén skall kartlägga och analysera behovet av och formerna för en reglering av ett förbud mot diskriminering av alla transpersoner. Kommittén skall belysa fördelar och problem med att införa en sådan regle-

ring. Den skall vidare ta ställning till vilken personkrets som skall omfattas av ett eventuellt förbud och hur ett sådant förbud lämpligen kan avgränsas och sanktioneras samt hur det skall förhålla sig till förbudet mot könsdiskriminering. Kommittén skall överväga om någon myndighet skall ha till uppgift att särskilt ta till vara transpersoners rättigheter och om en eventuell lagstiftning mot diskriminering av transpersoner skall ingå i en gemensam diskrimineringslagstiftning.

Kommittén skall lämna de förslag till författningsändringar och andra åtgärder som uppdraget kan ge anledning till. Uppdraget skall redovisa till regeringen senast den 1 december 2004.

Som utskottet konstaterade inledningsvis i detta avsnitt utgör transpersoner, liksom homosexuella, en utsatt grupp i samhället. Det förhållandet att transpersoner som grupp inte föreslås komma att omfattas av regleringen i 16 kap. 8 § brottsbalken får inte innebära att enskilda transpersoner åtnjuter ett sämre skydd mot hot och trakasserier än personer i andra utsatta grupper. Det är därför positivt, som utskottet närmare redovisar i betänkande 2001/02:JuU12, att det pågår ett omfattande arbete inom rättsväsendet för att på ett effektivare sätt kunna bemöta brottslighet med homofobiska inslag m.m. Situationen för transpersoner är emellertid inte enbart en fråga som berör straffrätten utan sträcker sig över en rad olika områden. Utskottet välkomnar därför den översyn av situationen för denna grupp som den nyss nämnda parlamentariska kommittén skall genomföra.

Sammantaget innebär det anförda att utskottet tillstyrker propositionen och avstyrker bifall till samtliga i detta avsnitt behandlade yrkanden i motionerna K27, K28, K29, K284, L367, L371 och A388 i berörda delar.

Myndighetsåtgärder

I motion K27 (fp) anför motionärerna att bestämmelsen om hets mot folkgrupp bör beaktas och aktivt tillämpas av rättsväsendet.

Utskottet vill i detta sammanhang hänvisa till vad det anför i betänkandena 2001/02:JuU12, som behandlas parallellt med detta ärende, och 2001/02:JuU10 (s. 20 f). Där lämnar utskottet bl.a. en redovisning av olika åtgärder som vidtagits och kommer att vidtas inom rättsväsendet för att förhindra och bekämpa brott med rasistiska och homofobiska inslag. Där konstaterar utskottet vidare, något som även berörts ovan, att det pågår arbete med att se över diskrimineringslagstiftningen inom detta område. Mot den bakgrunden fann utskottet att det inte är påkallat med något uttalande från riksdagens sida och avstyrkte motioner liknande den här aktuella.

Utskottet, som inte kan finna att det i detta ärende framkommit några skäl som ger anledning till någon annan bedömning, föreslår att konstitutionsutskottet avstyrker motion K27 i nu berörd del.

Politiska symboler

Regeringen föreslår att den s.k. uniformslagen skall upphöra att gälla.

I motion Ju421 (m) begärs att det skall införas ett förbud mot kommunistiska och andra våldsorganisationers symboler.

Frågan om inskränkningar i rätten att bära politiska eller andra symboler är, som justitieutskottet ser det, i första hand en fråga om yttrandefrihet, en fråga som ligger utanför utskottets beredningsområde. Utskottet yttrar sig alltså här ur ett snävt straffrättsligt perspektiv.

Enligt lagen (1947:164) om förbud mot politiska uniformer är det förbjudet att bära uniform eller liknande klädedräkt som tjänar till att utmärka bära-rens politiska meningsriktning (1 §). Förbudet avser också uniformsdel, armbindel eller annat därmed jämförligt i ögonen fallande kännetecken. Den som överträder förbudet kan dömas till böter och det som olovligen har burits skall förverkas (2 §).

Som regeringen anför i propositionen har det tidigare antagits att bärande av bl.a. rasistiska symboler skulle kunna bestraffas enligt nämnda lag. På senare tid har det dock satts i fråga om lagen är förenlig med regeringsformens bestämmelser om yttrandefrihet. Lagen framstår dessutom som otidsenlig och föråldrad och anses nu allmänt obsolet, det vill säga överspelad. Bärande av rasistiska symboler och liknande bedöms numera som hets mot folkgrupp, se Högsta domstolens avgörande NJA 1996 s. 577.

Utskottet delar regeringens bedömning att det inte finns ett behov av ett specifikt förbud, vid sidan av bestämmelserna om hets mot folkgrupp, mot bärande av rasistiska eller andra liknande symboler. Utskottet kan inte heller se att det i övrigt skulle finnas något behov av straffrättsliga sanktioner mot bärande av uniformering av annat slag. I det straffrättsliga perspektivet bör motion Ju421 alltså avslås. Utskottet har inga invändningar mot att uniformslagen upphävs.

Övrigt

I övrigt har utskottet ingenting att anföra med anledning av regeringens förslag i de delar som ligger inom utskottets beredningsområde.

Stockholm den 19 februari 2002

På justitieuskottets vägnar

Fredrik Reinfeldt

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Reinfeldt (m), Ingvar Johnsson (s), Margareta Sandgren (s), Alice Åström (v), Ingemar Vänérlov (kd), Maud Ekendahl (m), Ann-Marie Fagerström (s), Helena Zakariasén (s), Yvonne Oscarsson (v), Ragnwi Marcelind (kd), Anita Sidén (m), Kia Andreasson (mp), Gunnel Wallin (c), Göran Norlander (s), Lennart Bolander (m), Yilmaz Kerimo (s) och Helena Bargholtz (fp).

Avvikande meningar

1. Hets mot folkgrupp

av Fredrik Reinfeldt (m), Maud Ekendahl (m), Anita Sidén (m) och Jeppe Johnsson (m).

Regeringens förslag innebär att en ny straffsanktion införs. För att en ny straffsanktion skall införas måste det vara fråga om handlingar som typiskt sett framstår som straffvärda. Vi delar bedömningen att hets med anspelning på en persons sexuella läggning är oacceptabel och måste förhindras. Införandet av en straffsanktion måste emellertid också medföra att det oönskade beteendet kan motverkas mer effektivt. Enligt vår mening finns det anledning att ifrågasätta förslaget effektivitet.

I stället för att rikta in sig på skydd av olika grupper anser vi att det skulle vara en lämpligare lösning att ta sikte på brott som begås mot enskilda individer.

Genom brottsbalkens bestämmelser om förtal, olaga hot, misshandel och uppvigling m.m. skyddas alla människor mot dylika angrepp på sin person oavsett sexuell läggning. Vi menar att förutsättningarna att ytterligare förbättra möjligheterna att komma åt kriminella handlingar i form av hets, hot o.d. genom denna lagstiftning bör utredas.

Vi menar att det finns en risk med att i lag ange grupper som anses särskilt skyddsvärda. En översyn av hela lagstiftningen om hets mot folkgrupp är därför påkallad. Möjligheterna att göra lagstiftningen mer generell bör utredas.

Det anförda innebär att vi anser att konstitutionsutskottet bör tillstyrka motionerna K28 och K29 i berörda delar och avslå propositionens förslag om ändring i brottsbalken såvitt avser 16 kap. 8 § och 29 kap. 2 § 7. Övriga motioner i berörda delar bör, på de skäl majoriteten anför, inte föranleda någon åtgärd.

2. Utvidgning av bestämmelsen om hets mot folkgrupp

av Gunnel Wallin (c).

Enligt min mening är det inte tillräckligt att det straffrättsliga skyddet i 16 kap. 8 § brottsbalken nu utvidgas till att omfatta även sexuell läggning, det vill säga hetero-, homo- och bisexuell läggning. Även olika former av sexuella beteenden bör omfattas av lagstiftningen. Frågan brådskar. Det finns enligt min mening ingen anledning att avvakta arbetet i den parlamentariska kommittén mot diskriminering. Regeringen bör alltså snarast återkomma till riksdagen med lagförslag.

Det anförda innebär att jag anser att konstitutionsutskottet bör delvis tillstyrka motionerna K27, K284, L367, L371 och A388 i berörda delar. Övriga motioner i berörda delar bör inte föranleda någon åtgärd.